

активізацію уяви дітей, їх образного мислення. Як бачимо, величезна частина цих завдань виконується під час вивчення на уроках творів письменників-земляків.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці факультативного курсу для молодших школярів “Письменники Луганщини – дітям”.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний стандарт початкової загальної середньої освіти // Початкова школа. – 2006 – №2.
2. Загуляєва С. Вивчення літератури рідного краю на уроках читання // Початкова школа. – 2006. – №12.
3. Мартиненко В.О. Позакласне читання. 1-2 клас: Програма // Початкова школа. – 2003. – № 7.
4. Мартиненко В.О. Позакласне читання. 3-4 клас: Програма // Початкова школа. – 2003. – № 12.
5. Науменко В.О. Читання. 2 клас: Програма // Початкова школа. – 2003. – № 7,8.
6. Науменко В.О. Читання. 3 клас: Програма // Початкова школа. – 2003. – №9.
7. Науменко В.О. Читання. 4 клас: Програма // Початкова школа. – 2004. – №7.
8. Неживий О.І. Оксанчина читанка. Література рідного краю на уроках позакласного та додаткового читання в початкових класах Луганщини. 2-4 клас. – Луганськ: Знання, 2006. – 64 с.
9. Савченко О.Я., Мартиненко В.О. Читання.: Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К.: “Початкова школа”, 2006.

УДК 373.21: 37.03

Л.П. Гайдаржійська

РОЗУМОВИЙ РОЗВИТОК ЯК ОДНА З ПРОБЛЕМ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ

У статті зроблено спробу обґрунтувати використання найбільш ефективних засобів навчання у розумовому розвитку старших дошкільників.

In article was made the attempt to ground using the most effective methods of the education in mental development of senior under-fives.

Проблема розумового розвитку дошкільників на сучасному етапі набуває особливого значення. Актуальність цієї проблеми обумовлена новими завданнями, які висунуті на всіх етапах загальної освітньої роботи вимогами суспільного розвитку.

Серед важливих завдань дошкільної освіти чільне місце посідають становлення особистості дитини, забезпечення її фізичного та психічного здоров'я, розвиток розумових та творчих здібностей, пізнавальної активності, морально-етичного ставлення до себе, людей, навколишнього світу, підготовки дітей до школи.

На сьогодні ефективність системи освіти і виховання підростаючого покоління полягає не тільки у забезпеченні його певним обсягом знань, але й у створенні оптимальних умов для розумового розвитку, формування пізнавальної активності за допомогою різноманітних засобів навчання.

Розумовий розвиток – це ступінь в дитини пізнавальних процесів, сформованість умінь міркувати, обґрунтовувати свої думки, діяти адекватно до вимог старших, виявляти інтерес до пізнання навколишнього середовища, здатність швидко і правильно розуміти те, що їй говорять, вибудовувати власні судження, користуватися поняттями й узагальненнями.

Кожна дитина характеризується віковими, статевими та індивідуальними особливостями. Зовсім однакових дітей нема. Тому перед педагогами все частіше постають питання: як підійти до дитини, щоб її краще пізнати; як спрямувати педагогічні зусилля на досягнення найкращих результатів та як знайти необхідні засоби педагогічного впливу на активізацію пізнавальної діяльності, на розумовий розвиток. Навчання – специфічна пізнавальна діяльність. Воно приводить у рух усі пізнавальні процеси.

Мета статті полягає у спробі обґрунтувати використання найбільш ефективних засобів навчання у розумовому розвитку старших дошкільників.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать про те, що в дошкільному віці закладаються основи навчальної діяльності, здійснюється підготовка дитини до навчання в школі. Саме в цьому віці психічні процеси набувають довільності, досягається достатній рівень мовного розвитку. Головним видом діяльності залишається гра, але водночас формуються, розвиваються елементи навчальної діяльності, що вже в дошкільному віці дозволяє організувати найбільш систематичний процес навчання (Л.В. Артемова, Р.С. Буре, Е.С. Вільчковський, Л.А. Венгер, Т.Д. Кондратенко, В.К. Котирло, О.Я.Савченко, О.П. Усова, К.Й. Щербакова та інші).

Необхідним компонентом правильно побудованого процесу навчання є дидактичні засоби, які вміло підібрані залежно від індивідуальних властивостей та розвитку дитини. Оптимальне поєднання дидактичних засобів у навчанні поліпшує умови пізнання дійсності дитиною, дає матеріал у формі вражень та спостережень, на які спирається розумова, а також різні види практичної діяльності, підвищується пізнавальна активність.

У визначенні засобів навчання М.О. Данилов, І.Я. Лернер, М.М. Скаткін виділили такі поняття, як метод і засоби, надали їм наукової самостійності. Під засобами вони розуміють те, за допомогою чого забезпечується передача інформації учням – слово, наочність, практичний показ способів діяльності. Але в нашому дослідженні, у класифікації дидактичних засобів, “наочність” розглядається ширше, ніж конкретні дидактичні матеріали, а саме як “образ”. Подане трактування зумовлено тим, що при формуванні деяких абстрактних уявлень навчання здійснюється на основі вже отриманого дитиною досвіду, спираючись на ті образи предмета, явища, дії, які закріпились в її свідомості в процесі минулої діяльності (М.М. Поддьяков). Виходячи з цього, ми відокремили три групи дидактичних засобів, які педагог використовує у навчанні, активізуючи дітей: слово, образ, дія.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень проблеми навчання та виховання дошкільників показав, що результат залежить від використання різноманітних дидактичних засобів у різному їх поєднанні з урахуванням індивідуальних особливостей дитини, що сприяє активізації пізнавальної діяльності. Однак можна назвати засоби активізації, які є магістральними. До таких належать проблемний підхід у навчанні, дидактична гра та дидактичний матеріал. Виділення саме цих засобів активізації як основних зумовлене тим, що проблемність лежить в основі пізнавальної активності.

У процесі пояснення нового матеріалу важливо так спрямувати роботу дітей, щоб вони доходили висновків на основі цільового порівняння нових знань з тими, що здобуті раніше, засвоювали б узагальнення силою власного мислення, активізованого педагогом. Для цього необхідно правильно використовувати дидактичний матеріал, щоб діти усвідомили недостатність раніше засвоєних знань і були психологічно готові до засвоєння нових.

Найважливішим засобом активізації навчальної діяльності дошкільників є раціональне поєднання дидактичної гри й навчання. У структурі заняття місце гри визначається її пізнавальною метою і можливостями навчального дидактичного матеріалу. Кожна дидактична гра спрямована на розвиток мислення й мови дітей, а дидактичний матеріал зумовлює основний зміст розумових і практичних дій дитини. Навчання через дидактичну гру повинно бути таким, щоб воно викликало зусилля думки, але не вимагало напруги, не викликало стомленості, страху та небажання вчитися раніше, ніж дитина піде до школи.

Дидактична гра сприяє розвитку особистості. Якщо вона впроваджується педагогом уміло, діти реагують на неї з великою зацікавленістю, радістю, що підвищує значення гри в навчанні. Дидактична гра є не тільки засобом засвоєння окремих знань та вмінь, але й сприяє загальному розвитку дитини, формує здібності, задовольняє дитячу допитливість, залучає її до активного пізнання оточуючого світу, допомагає оволодіти способами пізнання зв'язків

між предметами та явищами (Л.В. Артемова, О.В. Запорожець, С.О. Ладивір, К.Й. Щербакова та ін.).

Отже, поєднання дидактичних засобів у процесі навчання може бути різне: слово-образ-дія; образ-слово-дія; дія-слово-образ тощо. Насамперед, це залежить від змісту і програмових завдань конкретного заняття. Ми відокремили три групи занять, де враховано поєднання різних дидактичних засобів залежно від стану навчання, завдань і змісту конкретного заняття та індивідуальних особливостей дитини, що сприяють пізнавальній активності: перша група – заняття, на яких дітей ознайомлюють з новим матеріалом і де головне місце посідають слово та образ, а практичні дії мінімальні; друга група – заняття на закріплення, розширення й поглиблення знань та вмінь, де слово і дії йдуть попереду образу; третя група – контрольні заняття на з'ясування рівня знань і вмінь, набутих за певний час (квартал, півроку, рік), де образ і дії посідають головне місце, а слово – другорядне.

Пізнавальна активність формується в процесі пошукової діяльності. Щоб пошукова діяльність проходила успішно, потрібен певний рівень готовності дитини до навчання. У це поняття дидакти включають досить широкий зміст: сформованість вікових та індивідуальних особливостей уваги, уяви, пам'яті, мислення, мови, волі, розвиток пізнавальних здібностей, інтересів, потреб, мотивів, набуття навчальних умінь і навичок, уміння вчитися тощо.

У дослідженнях вітчизняних педагогів та психологів наводяться факти про доступність елементарної пошукової діяльності вже для трирічних малюків. Про можливість організації пошукової діяльності з дітьми шести-семи років свідчать такі наукові дані: у старшому дошкільному віці дитина може прийняти пізнавальне завдання, вміти довільно спостерігати, діяти цілеспрямовано в процесі його розв'язування. До початку шкільного навчання в дітей виявляється певна стійкість уваги, вміння планувати та контролювати свої дії. Старші дошкільники в спеціальних умовах здатні засвоювати істотні зв'язки і відношення, які лежать в основі деяких явищ, і оперувати ними у формі елементарних понять (Б.Г. Ананьєв, О.В. Запорожець, М.М. Поддяков та ін.). Встановлено, що діти шести-семирічного віку можуть успішно здійснювати пошукову діяльність за такими етапами: прийняття пізнавальної задачі; висування пропозицій щодо причин і результатів спостережуваних явищ; аналіз фактів і формування висновків. Отже, в дитині до вступу в школу вже сформований певний рівень готовності до пошукової діяльності. Пошукова діяльність здебільшого виявляється в процесі проблемного навчання. А проблемне навчання передбачає використання педагогом дидактичних засобів у різноманітному їх поєднанні.

Готовність до пошукової діяльності передбачає здатність дитини до швидкого вибору потрібної інформації, вміння виділити головне, поставити запитання, пов'язати відоме з невідомим тощо. Ці якості формуються лише внаслідок самостійних розумових зусиль, які виявляються в системній роботі мислення.

Для формування пізнавальної активності враховуючи індивідуальні особливості дитини та використовуючи різні дидактичні засоби необхідно навчити дитину правильно сприймати й точно виконувати вказівки педагога, швидко включатися в роботу і працювати в певному темпі; вміти планувати й контролювати результати; передбачати, що потрібно для виконання завдання, визначити послідовність дій. Вихователь повинен стимулювати здогадки та уяву дітей, здібності, оволодіння елементарною логічною грамотністю, тобто озброєння вміннями будувати систему міркувань, у якій зберігається логічна послідовність і обґрунтованість.

Пізнавальна активність сприяє розумовому розвитку дитини. Таким чином, пізнавальна активність дітей формується не внаслідок дії якогось одного ефективного дидактичного засобу, а є закономірним результатом досконалої системи навчання й виховання дошкільників на заняттях, спрямованих на всебічний розвиток самостійної думки і самостійності як риси характеру дитини. Якщо в дошкільному віці буде сформоване бажання до навчання, то пізнавальна активність та розумовий розвиток дитини у школі будуть значно вищі.

Перспективи подальших досліджень, на нашу думку, можуть бути пов'язані у розробці рівнів готовності дитини до пошукової діяльності з метою їх діагностики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артемова Л.В. Щоб дитина хотіла і вміла вчитися // Дошкільне виховання. – 2000. – № 5. – С. 6-7.
2. Кондратенко П.Д., Котырло В.К., Ладывир Л.А. Обучение старших дошкольников. – К.: Рад. школа, 1986. – С. 42-89.
3. Кондраткова В.В. Розумове виховання дошкільників. – К.: Рад. школа, 1979. – С. 6-24.
4. Литвиненко І. Багатоканальна діяльність – засіб розвитку пізнавальної активності // Дошкільне виховання. – 2002. – № 4. – С. 22-24.
5. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. – К.: Академвидав, 2004. – С. 184-188.
6. Усова А.П. Обучение в детском саду. – М.: Просвещение, 1981. – 176 с.

УДК 372.31

Н.М. Захарова, Г.С. Демидчик

РЕАЛІЗАЦІЯ НОВИХ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УЗАГАЛЬНЕНИХ СПОСОБІВ ДІЙ – ЗАГАЛЬНОНАВЧАЛЬНИХ УМІНЬ

У статті розкриті особливості процесу формування загальнопізнавальних умінь як узагальнених способів дій на основі реалізації міжпредметних зв'язків у навчанні.

In the articles were exposed the feature of process of forming the abilities of general education as the generalized methods of actions on the basis realization of intersubject connections in education.

Зміна цілей і цінностей в освіті вимагає розгляду багатьох теоретичних та практичних питань на нових методологічних засадах. Педагогічною наукою проводиться пошук засобів, які забезпечують ефективність навчання, допомагають кожному учневі повно засвоїти зміст програми і водночас створюють умови для самовираження, самовдосконалення у різних видах діяльності. В руслі розв'язання цих завдань особливої актуальності набуває теорія формування загальнонавчальних умінь та навичок, як одного із основних компонентів навчальної діяльності школярів.

Мета статті: з'ясувати особливості процесу формування загальнопізнавальних умінь як узагальнених способів дій на основі реалізації міжпредметних зв'язків у навчанні.

У дидактиці та педагогічній психології навчальна діяльність розглядається в різних аспектах, зокрема, вивчалася її структура, визначалася сутність понять “уміння” та “навичка”, розроблялись класифікації загальнонавчальних умінь. (Ю.К. Бабанський, І.Я. Лернер, Н.А. Лошкарєва, В.Ф. Паламарчук, О.Я. Савченко).

Вивчення теоретичних основ проблеми формування загальнонавчальних умінь, наукових досліджень, присвячених формуванню в учнів початкових класів як окремих груп загальнонавчальних умінь, так і вмінню вчитися в цілому (Т.Я.Довга, М.С.Вашуленко, Н.С.Коваль, Я.П.Кодлюк, О.Я.Савченко), вказує на її важливість у розв'язанні задач, які стоять перед початковою ланкою освіти, і в той же час на недостатню розробленість. Дана обставина значною мірою впливає на розробку цілісної теорії навчальної діяльності, водночас гальмує освоєння методистами та вчителями широкого діапазону науково обґрунтованих засобів розвитку особистості молодшого школяра.

Відповідно до проведеного нами дослідження розкриті особливості процесу формування загальнопізнавальних умінь як узагальнених способів дій на основі реалізації міжпредметних зв'язків у навчанні. Дана група умінь відіграє провідну роль у формуванні